ATTORNEY GENERAL'S OFFICE
INITIALS: J.L DATE: 22/04/24
☑ File ☑ Website
☐ Database ☐ Social Media
☑ Email internal ☐ _____

'I HE FAKAMAAU'ANGA POLISI
FAKAMAAU'ANGA HIA
FAI'ANGA LESISITA NUKU'ALOFA

C/No. CR 126/23 & CR CR128/23

'I HE VAHA'A 'O: Polisi

Talatalaaki

MO: Manase Tongia
Viliami Vanisi

Faka'iloa

TU'UTU'UNI

Ko e ongo hopo ni na'e tukuhifo ia mei he Fakamaau'anga Lahi ke fakahoko pe ia 'i he Fakamaau'anga Polisi 'o fakatatau ki he kupu 11(4) 'o e Lao Fakamaau'anga Polisi.

Ko e ongo hopo ni na'e faka'ilo ai 'a e ongo faka'iloa ki he tali 'o ha koloa kaiha'a, Pea ko e 'uhi ko e incident tatau pe, ko ia na'a ku tu'utu'uni ai ke fai fakataha pe

Ko Manase Tongia 'oku faka'ilo ia 'o pehe, 'i he pe ofi ki he 'aho 1/4/2023 'i Pili na'a ne tali ai 'a e koloa fe'unga fakakatoa hono mahu'inga mo e T$6,610.20 meia Sione Tu'ifua 'i ho'o tui ko e koloa ko ia na'e kaiha'asi.

Ko Viliami Vanisi 'oku faka'ilo ia 'o pehe, 'i he pe ofi ki he 'aho 1/4/2023 'i Pili na'a ne tali ai 'a e koloa fe'unga fakakatoa hono mahu'inga mo e T$1,857.10 meia Sione Tu'ifua 'i ho'o tui ko e koloa ko ia na'e kaiha'asi.

Na'e tali tonuhia loua pe 'a e ongo faka'iloa ki he'ena tohi fekau takitaha.

Na'e pehe 'e he talatalaaki ko 'ene kau fakamo'oni 'e toko 7 ka 'i he hiliange 'enau talanoa mo e ongo faka'iloa, tene ui pe 'ene fakamo'oni 'e tokotaha ko David Hefa he ko ia na'a ne ngaue ki he case ko 'eni 'a e ongo faka'iloa.

'I he fakamatala fakamo'oni 'a David Hefa na'a ne pehe kimu'a pea ne ngaue ki he ongo faka'iloa na'e fai 'a e fakatokanga kiate kinaua loua pea ne fakahu mai ai 'a e fakatokanga kia Manase Tongia ko e fakamo'oni fakahaha fika P1 pea ne fakahu mai ai mo e fakatokanga kia Viliami Vanisi ko e fakamo'oni fakahaha fika P2 pea na'a ne lekooti 'a e ngaue kotoa pe na'a ne fakahoko ki he ongo faka'iloa, pea ne fakahu mai ai 'a e lekooti ko ia ko e fakamo'oni fakahaha fika P3. Na'e fakahoko foki mo ha tohi kole kumi koloa pea ne fakahu mai ai 'a e tatau 'o e tu'utu'uni tohi kumi koloa ko ia ko e fakamo'oni fakahaha fika P4 pea ne fakahu mai ai mo e lisi 'o e koloa na'e puke mai mei he 'api 'o Manase Tongia ko e fakamo'oni fakahaha fika P5. Na'a ne fakahoko 'a hono faka'eke'eke 'o e ongo faka'iloa pea ne fakahu mai 'a e faka'eke'eke 'o Manase Tongia ko e fakamo'oni fakahaha fika P6 pea mo e tohi fakaha faka'ilo ko e fakamo'oni fakahaha fika P7 pea mo e fakamatala tau'ataina 'a Manase Tongia ko e fakamo'oni fakahaha

fika P8 Pea na'a ne fai foki mo hono faka'eke'eke 'o Viliami Vanisi pea ne fakahu mai ai 'a e hono faka'eke'eke 'o Viliami Vanisi ko e fakamo'oni fakahaha fika P9 pea mo 'ene tohi fakaha faka'ilo ko e fakamo'oni fakahaha fika P10 pea mo e fakamatala tau'ataina 'a Viliami Vanisi ko e fakamo'oni fakahaha fika P11. Pea na'a ne pehe ko e 'u pepa fakamo'oni fakahaha kotoa ko ia 'oku ha atu 'i 'olunga ne 'osi tufa kotoa pe ia ki he ongo faka'iloa.

Na'e 'ikai ha fehu'i fakafihi 'a e ongo faka'iloa pea tapuni ai pe talatalaaki.

Na'e fakamatala fuakava 'a Manase Tongia 'o ne pehe, na'e ta ange 'ene fine'eiki ke 'alu ange kena o 'o 'omai 'a e saliote pepe, pea ne lele atu ai ki Fanga ki he ki'i maketi 'oku fakamaketi ai 'ene fine'eiki, pea 'i he'ene 'alu atu na'e talaange 'e he'ene fine'eiki pe tene lava 'o 'alu 'o 'omai 'a e saliote pepe, pea ne talaange pe ko e 'omai mei fe? Pea ne talaange ko e 'omai mei Pili, pea ne fakahinohino ange 'a e afe ki he 'api 'oku meimei hanga hake ki he Siasi 'Ahofitu, pea ne talaange kene lau mai 'a e fika 'o Sione Tu'ifua pea ne lau mai pea lele mai leva ki Pili. Lolotonga 'ene lele mai ki Pili na'a ne ta mai kia Sione Tu'ifua kene fakahinohino mai 'a e 'api, 'o fakahinohino ange ai 'e Sione Tu'ifua, ke lele hangatonu mai ki mui, he ko e 'api 'oku tu'u he ngata'anga, pea ne lele atu leva ki ai pea ha'u 'a Sione Tu'ifua pea ne 'eke atu leva 'a e saliote pepe ke 'ave, pea ne talamai keu ha'u au 'o 'ave 'a e me'a te ne fakaheka mai ka 'oku te'eki kene fakaava 'a e tiliva he taimi ko ia, ka ne tomu'a ha'u ia 'o fakaava 'a e puti 'ene car pea ne toki 'alu leva 'o fakaava 'a e tiliva 'o ne hiki mai 'a e 'u puha 'o fa'o ki he'eku car, pea ne 'eke ange pe ko e 'ave ki fe? Pea ne talamai ko e 'ai ke 'ave ki Ha'apai kia Siua ko e lahi ia 'i ai Pea ne talaange ko 'ene 'alu ange ke 'ave saliote pepe ka 'oku 'ikai ko e koloa pea ne talamai kia au keu 'alu 'o 'ave 'a e me'a na'a ne fakaheka mai, he na'e 'osi telefoni mo Siua mo 'ene fine'eiki, keu 'uluaki 'alu ange au mo e koloa ke 'ave kia Siua mo 'omai 'a e T$500 mei he'eku fine'eiki ke 'oange kia Sione Tu'ifua mo na toki lele 'o 'omai 'a e saliote pepe, pea ne 'alu mo e koloa, pea ne ta ki he'ene fine'eiki pe ko e 'ai ke 'ave ki fe 'a e koloa, pea ne talaange ke fou mai ki he maketi 'i Fanga ke sio ki he koloa na'e 'omai, mo toki ta kia Siua pe 'e 'ave koloa ki vaka pe 'ave 'o tuku ki homau 'api mo 'ene a'u atu ki Fanga pea ne hifo 'o lue ki he fine'eiki 'o ta kia Siua pea talamai 'e Siua ke 'ave pe 'o tuku ki homau 'api 'o fakahifo kotoa pe ki ai. Pea 'osi hono fakahifo na'a ne to e ta ki he fine'eiki pe 'oku to e 'i ai ha me'a ke 'ai, pea ne talamai keu 'alu ange ki Fanga keu 'alu 'o vakai mai 'a e saliote pepe, pea 'ikai 'alu ia 'o vakai 'a e saliote pepe kae 'alu ia 'o 'eva, pea 'i he mamalu 'a e po'uli na'e ta ange 'a e lahi 'i ai ko Lava 'o ne talaange na'e 'alu ange 'a e kau Polisi 'o 'eke ia mo e koloa na'e 'alu ange mo ia, pea ne talaange ki ai pea ha? Pea talaange 'e Lava 'oku 'ikai kene 'ilo pe 'oku ou 'i fe 'ia? Pea ne talaange kia Lava, 'ikai kene talaange ki he kau polisi kenau o 'o 'omai 'a e koloa mei 'api, he ko 'ena kotoa na'e fakahifo ai. Pea talaange 'e Lava na'e talaange 'e he kau Polisi tenau 'alu ki 'api 'o 'omai 'a e koloa, pea ne talaange kia Lava sai pe ia he na'e 'ikai kene 'ilo ko e koloa kaiha'a, pea ne tamate'i atu 'e ia 'a e telefoni kae 'alu ia 'o hoko atu 'ene 'eva, pea ne toki foki he ta mai 'a e fine'eiki mei Maketi ke 'alu ange 'o 'ave ia ki 'api pea ne 'alu 'o fakafoki 'a e fine'eiki ki 'api pea 'alu ai pe ia 'o malolo, pea a'u ange 's Sione Tu'ifua he pongipongi Sapate 'o 'eke pe 'oku ha 'ene T$500, pea ne talaange na'e te'eki ai ke 'omai 'e Siua ha seniti pea ne talamai pe ko fe'ia 'a e koloa pea ne talaange na'e 'alu ia 'o 'eva pea ha'u 'a e kau polisi ia 'o 'ave 'o talamai ko e koloa kaiha'a. pea ne talaange pe ko e ha na'e 'alu ange ai 'a e kau polisi 'o 'ave koloa mei 'api? Pea ne talaange 'oku 'ikai kene 'ilo he na'e 'ikai ke 'i 'api pea tafoki ia 'o lue mai ki fale kae valelau ange pe 'a Sione Tu'ifua mei tu'a 'o iku ai pe 'o 'alu 'o 'ikai 'oange ha seniti pea fai 'enau kai mo e ta ange mei 'api polisi 'oku nau fiema'u keu 'alu ange 'o hiki 'eku fakamatala

fekau'aki mo e koloa na'a ku ha'u mo ia ki homau 'api, pea ne 'alu ki 'api polisi pea 'ikai lava 'a e hiki fakamatala ia, ka nau fakahu au, kae tukuange 'a e fine'eiki, kae 'o leva ke ma'u 'a Sione Tu'ifua mo Viliami Vanisi pea toki fai 'a e ngaue kia au. Pea 'alu ange 'a e kau Polisi kia au 'o talamai kemau 'alu ke fakahinohino ange 'a e 'api 'o Viliami Vanisi pea mau lele leva 'o fakahinohino 'a e 'api, 'o ma'u ai 'a Sione Tu'ifua mo Viliami Vanisi, ko ia pe.

'I hono fehu'i fakafihi. Na'e 'eke ki he faka'iloa pe ko e ha 'enau felave'i mo Sione Tu'ifua pea tali ki ai 'a e faka'iloa 'oku nau family, ka 'oku 'ikai kene 'ilo 'a e tafa'aki 'oku nau famili ai. Pea na'a na maheni fualoa pe mo Sione Tu'ifua, ka 'oku 'ikai kene 'ilo 'a e ngaue 'a Sione Tu'ifua. Pea 'oku 'ikai kene 'ilo pe 'oku 'i ai hano falekoloa, Pea na'a ne pehe ko e 'api 'o Viliami Vanisi na'e 'alu ki ai ke 'omai 'a e saliote pepe. Na'e talaange 'e Sione Tu'ifua ko e koloa 'oku faka'uli tiliva ka na'e 'ikai keu 'eke pe 'oku faka'uli tiliva kia hai. Na'a ne 'eke ki ai pe ko e me'a 'a hai na'a mo'ua ai ha taha. Na'e 'eke ki he faka'iloa pe na'a ne fakakaukau koe koloa kotoa he tiliva ko e koloa kotoa pe 'a Sione Tu'ifua. Na'e tali ki ai 'a e faka'iloa 'oku 'ikai kene 'ilo. Na'e 'eke ki he faka'iloa pe koe 'u puha na'e fakaheka ki he'ene car ko e 'u puha ha? Na'e tali ki ai 'a e faka'iloa, ko e maka kasa mo e 'u puha na'e fa'o ai 'a e silipa, ka na'e 'ikai kene 'ilo pe ko e puha 'e fiha. Pea ne pehe ko e taimi na'e fakahifo ai 'a e 'u puha 'o fakaheka ki he'ene car, na'a ne mahamahalo 'oku 'ikai ko e 'u puha ia 'a Sione ko 'ene fa'o 'o fonu 'a e car, pea na'e 'ikai totonu ke fa'o 'e Sione ki he'eku car he ko e koloa ia na'e kaiha'asi 'e Sione pea neongo 'ene mahamahalo ko e koloa kaiha'a na'a ne tali pe ke fa'o 'e Sione 'a e koloa ki he'eku car. Ko e ha 'a e ngaue 'a Siua? Ko e toutai pea 'oku 'ikai hano falekoloa. Pea na'e 'ikai keu ta kia Siua pe ko e fine'eiki he taimi na'e fakaheka ai 'e Sione 'ae koloa. Na'e talaatu 'e Sione ke ke 'alu 'o 'ave 'a e koloa mo 'omai 'a e T$500.00 mei he fine'eiki pea 'ikai teke to e foki kia Sione he na'a ke 'ilo ko e koloa kaiha'a. Na'e tali ki ai 'a e faka'iloa 'io. Na'e 'ikai keu ta kia Sione 'o talaaange ki ai masi'i ko e fu'u koloa kaiha'a, he na'a ku 'ilo pe 'e au ko e koloa kaiha'a. 'Oku ou 'ilo ko e me'a kaiha'a na'a ku 'alu mo ia. Na'e 'eke 'e he fakamaau'anga pe na'e fakahifo ha koloa 'i Fanga pea tali ki ai 'a e faka'iloa na'e 'ikai tene 'ilo, he na'e fonu 'a e puti mo loto mo mu'a ka na'e mahae 'a e puha uasi.

Na'e fakamatala 'a Viliami Vanisi pea 'osi ko ia pea fehu'i fakafihi leva 'e he talatalaaki, pea ko e lolotonga ko ia 'a e fehu'i fakafihi 'a e talatalaaki na'e kole 'a e faka'iloa ke liliu 'ene tali ke tali halaia. Na'e tali 'e he fakamaau'anga pea na'e 'ikai ha fakafepaki 'a e talatalaaki.

Ko hono vakai'i 'o e ngaahi fakamatala mo e ngaahi fakamo'oni fakahaha:

1. 'I hono fehu'i fakafihi 'o Manase Tongia na'a ne pehe ko e taimi na'e fakahifo ai 'a e 'u puha 'o fakaheka ki he'ene car, na'a ne mahamahalo 'oku 'ikai ko e 'u puha ia 'a Sione ko 'ene fa'o 'o fonu 'a e car, pea na'e 'ikai totonu ke fa'o 'e Sione ki he'eku car he ko e koloa ia na'e kaiha'asi 'e Sione pea neongo 'ene mahamahalo ko e koloa kaiha'a na'a ne tali pe ke fa'o 'e Sione 'a e koloa ki he'ene car.

2. Na'e pehe 'e he faka'iloa Manase Tongia na'e talaange 'e Sione Tu'ifua ke 'alu 'o 'ave 'a e koloa mo 'omai 'a e T$500.00 mei hene fine'eiki pea 'ikai teke to e foki ia kia Sione he na'a ke 'ilo ko e koloa kaiha'a.

3. Na'e pehe 'e he faka'iloa Manase Tongia, na'e 'ikai kene ta kia Sione 'o talaaange ki ai masi'i ko e fu'u koloa kaiha'a na'a ke fakaheka, he na'a ne 'ilo pe 'e ia ko e koloa kaiha'a.

4. Na'e pehe 'e he faka'iloa Manase Tongia, na'a ne 'ilo pe ko e me'a kaiha'a na'a ne 'alu mo ia.

5. 'I he Record of interview 'o Manase Tongia fehu'i fika 48 Na'e fokotu'u atu ai kia Manase Tongia ko e ngaahi koloa kotoa ko 'eni, ko e koloa kotoa 'oku mahalo'i ko e koloa na'e kaiha'asi Ko e ha ho'o lau ki ai? Na'e tali ki ai 'a e faka'iloa, 'Io

6. 'I he fakamatala tau'ataina 'a e faka'iloa na'a ne pehe ai, 'Oku ou fakatomala lahi mo'oni he me'a ko 'eni 'oku hoko.

Ko e kupu 148(1) 'o e Lao hia 'oku pehe:

Tali

(1) Ko ha taha 'oku ne tali ha koloa 'oku ne 'ilo pe tui ko ha koloa kuo kaiha'asi pe na'e ma'u 'i ha founga pe 'oku hoko ko e hia pea 'e halaia ia ki he hia pea 'oku mo'ua ki he tautea tatau 'o hangē kuo ne fai ha kaiha'a.

Ko hono ola:

'Oku mahino mei he tali fehu'i 'a e faka'iloa na'a ne 'ilo ko e koloa kaiha'a, 'o hange ko ia 'oku ha 'i he ngaahi fakamatala mo e ngaahi fakamo'oni fakahaha ku ou lave ki ai 'i 'olunga, ko ia 'oku ou tu'utu'uni heni 'oku halaia 'a e faka'iloa Manase Tongia.

Na'e fai 'eni 'i he 'aho 22 'o 'Epeleli 2024

FAKAMAAU

KINGDOM OF TONGA MAGISTRATES COURT